

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА. ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.13

DOI 10.32782/2523-4269-2022-82-1-1-61-67

Дрозд Валентина Георгіївна,

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,

начальник відділу Державного науково-дослідного інституту

Міністерства внутрішніх справ України, м. Київ

ORCID: 0000-0002-7687-7138

Романов Максим Юрійович,

доктор філософії в галузі права,

науковий співробітник Науково-дослідної лабораторії

(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кривиницький)

ORCID: 0000-0003-2443-7744

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

У статті досліджено особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час здійснення досудового розслідування кримінальних проступків. Запропоновано вдосконалене визначення поняття негласних слідчих розшукових дій у провадженнях щодо кримінальних проступків, розглянуто систему відповідних слідчих (розшукових) дій крізь призму кримінального процесуального законодавства та акцентовано увагу на низці особливостей проведення таких дій.

Узагальнено розуміння про те, що відсутність права у особи, щодо якої здійснюється негласні слідчі (розшукові) дії, є недоліком чинного законодавства, хоча і механізм їх проведення аксіоматично не може передбачити процедури можливості їх оскарження на стадії отримання санкції чи безпосередньо під час проведення.

Доведено, що ці негласні дії суттєво обмежують особисті права і свободи особи (не менше ніж тимчасовий доступ до речей і документів або застосування арешту майна, рішення про проведення яких згідно зі ст. 309 КПК можуть бути оскаржені на стадії досудового розслідування), існує велика ймовірність зловживання цими заходами з боку правоохоронних органів.

Доведено, що не завжди особа дізнається про факт і результати негласної слідчої (розшукової) на момент звернення до суду прокурора з обвинувальним актом, це може відбутися і раніше (як передбачено ст. 253 КПК України). У такому разі виникає ситуація, коли особа поінформована про ці факти, вважає ці дії незаконними та необґрунтованими (ба більше, у результаті їх проведення сторона обвинувачення не отримала доказів вини особи), але при цьому вона не може оскаржити ці дії і повинна чекати, поки не буде призначено попереднє судове засідання у своїй справі. Убачається, що такі ситуації можуть призводити до порушення фундаментального права особи на справедливий суд.

Наголошено на недосконалості кримінальної процесуальної регламентації підстав та порядку проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час здійснення дізнання. Висловлені у роботі висновки зайвий раз указують на необхідність продовження наукових досліджень у цьому напрямі.

Ключові слова: кримінальна юстиція, слідчі дії, досудове розслідування, негласність, дізнання, діяльність органів досудового розслідування.

Постановка проблеми. На сучасному етапі становлення та розвитку кримінального процесуального права в Україні важливим є системне вдосконалення діяльності всіх його інституцій і складових елементів. Додатковим і, безперечно, найбільш важливим деструктивним чинником у питаннях оптимізації функціонування процесу притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб є дія правового режиму воєнного стану в Україні та, зокрема, збройна агресія російської федерації, що й є основною підставою його дії.

В умовах надзвичайної завантаженості всіх органів правопорядку, а також важливості забезпечення сталого, стабільного та системного функціонування органів правопорядку, надзвичайно доцільним, на нашу думку є окреслення основних кримінальних процесуальних особливостей реалізації кримінальних процесуальних повноважень відносно новими суб'єктами здійснення такої діяльності. Так, наприклад, підрозділи дізнання, що розпочали своє функціонування відносно нещодавно (відповідний нормативно-правовий акт набув чинності 2018 р.), мають низку проблемних питань, що пов'язані не лише з організаційними особливостями їхньої діяльності, а й у сегменті реалізації кримінальних процесуальних повноважень. Одним із найбільш суттєвих, на нашу думку, є реалізація інституту негласних слідчих (розшукових) дій у контексті зазначеної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання про поняття, систему та порядок проведення НСРД досліджували такі вчені, як: Л.І. Аркуша, М.В. Багрий, В.Д. Берназ, В.І. Василичук, В.І. Галаган, О.І. Галаган, А.П. Глушко, В.Г. Гончаренко, М.Л. Грібов, Ю.М. Грошевий, А.Я. Дубинський, М.М. Єфімов, В.В. Зарубей, В.А. Колесник, М.І. Костін, О.М. Ларін, В.В. Луцик, В.Т. Маляренко, Л.М. Лобойко, Д.Й. Никифорчук, В.Т. Нор, В.Л. Ортинський, М.А. Погорецький, В.Д. Пчолкін, І.В. Рогатюк, М.О. Сергатий, Д.Б. Сергєєва, О.В. Сачко, Є.Д. Скулиш, О.Ю. Татаров, В.М. Тертишник, В.Г. Уваров, Л.Д. Удалова, В.І. Фаринник, К.О. Чаплинський, С.С. Чернявський, Ю.М. Черноус, В.Ю. Шепільський, Р.М. Шехавцов, М.Є. Шумило, О.М. Юрченко, М.О. Яковенко та ін.

Водночас з урахуванням окреслених попередньо чинників важливим, на нашу думку, є здійснення ґрунтовного наукового аналізу інституту негласних слідчих (розшукових) дій, що може бути використаний під час здійснення досудового розслідування кримінальних проступків.

Метою статті є аналіз низки нормативно-правових актів, а найбільш детально – кримінального процесуального законодавства України, що, своєю чергою, дасть змогу обґрунтувати практикоорієнтовані висновки та рекомендації.

Така мета, своєю чергою, потребує вирішення таких завдань: 1) дослідження змісту та сутності поняття й інституту негласних слідчих (розшукових) дій загалом; 2) окреслення структури й видів негласних слідчих (розшукових) дій, а також виокремлення з них тих, що можуть бути використані в досудовому розслідуванні кримінальних проступків; 3) установлення кола проблемних питань, що виникають під час застосування

інституту негласних слідчих (розшукових) дій у досудовому розслідуванні кримінальних проступків.

Виклад основного матеріалу. Із прийняттям Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) запроваджено інститут негласних слідчих (розшукових) дій. Слід зазначити, що нормативне визначення поняття слідчих (розшукових) дій не є абсолютним. Як зазначають у науковій літературі, за цим визначенням лишаються поза увагою додаткові ознаки, за якими процесуальна дія може бути віднесена до слідчих.

Зокрема, В.Я. Тацій та Ю.М. Грошевий зазначили, що слідчі (розшукові) дії характеризуються певними ознаками, які дають змогу відмежувати їх від інших процесуальних дій: мають пізнавальну спрямованість на отримання, фіксацію або перевірку доказів; істотно порушують права та законні інтереси осіб, а тому деякі з них потребують погодження з прокурором або отримання дозволу слідчого судді; порядок їх проведення закріплено у кримінальному процесуальному законі; коли виникає потреба, забезпечуються державним приємом [1, с. 365].

Інші науковці виділяють дещо інший перелік ознак слідчих (розшукових) дій, зокрема: визначені кримінальним процесуальним законодавством із регламентованою процедурою провадження; завдання слідчих дій випливає із загальних завдань кримінального судочинства і полягає у забезпеченні процесу доказування в кримінальній справі через виконання функцій збирання, дослідження, оцінки і використання доказів; застосовуються в процесі розслідування злочину в межах порушеної кримінальної справи, окрім винятків, що зазначені у КПК України; проводяться уповноваженими службовими особами за наявності правових і фактичних підстав; перебіг підлягає фіксації за єдиними правилами та вимогами, що відображається в протоколі слідчої дії, за умови застосування технічних засобів; на відповідних носіях інформації [2, с. 34].

Таким чином, як уже зазначалося, негласні слідчі (розшукові) дії є різновидом слідчих (розшукових) дій, можна з упевненістю стверджувати, що їм притаманні всі ознаки останніх. Однак додатковою для них ознакою, окрім перелічених, слід визначити їх негласний характер проведення (неочевидність, скритність, прихованість від осіб, які в них не беруть участь, у тому числі й суб'єктів, відносно яких вони проводяться) [3]. Саме негласність як властивість негласних слідчих (розшукових) дій призвела до їх «наближення» до оперативно-розшукових заходів. Наприклад, М.В. Даньшин, зважаючи на особливий порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій, відзначає, що КПК України доповнено засобами «оперативно-розшукового характеру» [4, с. 23]. Слід зазначити, що розслідування та розкриття злочинів здійснюється обома видами діяльності: кримінальною процесуальною і оперативно-розшуковою. Незважаючи на їх схожість за пізнавальними можливостями в отриманні інформації, вони регулюються різними законодавчими актами. Підстави і порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій регулюються нормами Кримінального процесуального кодексу, а оперативно-розшукових

заходів – Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» [5]. Резюмуючи наведене вище, на нашу думку, під негласними слідчими (розшуковими) діями слід розуміти процесуальні дії, відомості про факт і методи проведення яких не підлягають розголошенню та завданням яких є збирання доказів або перевірка вже отриманих доказів у кримінальному провадженні.

Оскільки інститут дізнання був уведений у кримінальне процесуальне законодавство з плином часу (після прийняття КПК України), законодавець вирішив, так би мовити, піти шляхом найменшого супротиву, не вносячи відповідні технічні правки до безлічі норм, що регулюють порядок проведення дізнання. Таке твердження зроблено, зважаючи на аналіз ч. 2 ст. 298 КПК України, де законодавець обмежився положенням, згідно з яким «досудове розслідування кримінальних проступків (дізнання) здійснюється згідно із загальними правилами досудового розслідування, передбаченими цим Кодексом, з урахуванням положень цієї глави». У цьому разі йдеться про Главу 25 КПК України «Особливості досудового розслідування кримінальних проступків», яка у цілому й містить перелік тих спеціальних норм, які визначають особливості досудового розслідування кримінальних проступків, себто спеціальні правила провадження дізнання. Буквальне тлумачення норми ч. 2 ст. 298 КПК України вказує на таке: 1) за загальним правилом дізнання здійснюється у порядку, передбаченому для досудового слідства; 2) виняток становлять ті випадки, вичерпний перелік яких наданий у Главі 25 КПК України.

Спеціалізація норм, що регулюють порядок проведення дізнання, не оминула й питання проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Особливостям їх провадження під час дізнання присвячена ст. 300 КПК України, норма якої є бланкетною та відсилною одночасно: «Для досудового розслідування кримінальних проступків дозволяється виконувати ... негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені частиною другою статті 264 та статтею 268 цього Кодексу...» [6]. Відразу можна зробити висновок про те, що проведення під час дізнання всього спектра негласних слідчих (розшукових) дій, передбаченого КПК України, заборонено. Йдеться лише про окремі їхні види, свідченням чого є положення ч. 2 ст. 264 та ст. 268 КПК України.

У першому випадку законодавець вказує на можливість проведення негласних слідчих (розшукових) дій такого виду, як «Зняття інформації з електронних інформаційних систем», але за певних умов, а саме якщо «здобуття відомостей з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний із подоланням системи логічного захисту». До речі, проведення такої процесуальної дії не вимагає отримання дозволу слідчого судді, що спрощує процедуру підготовки до її проведення дізнавачем або оперативними працівниками за його дорученням.

У другому випадку йдеться про такий різновид негласних слідчих (розшукових) дій, як установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу), що проводиться, як правило, на підставі ухвали слідчого судді. Виняток становить випадки, коли установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) проводиться за заявою його власника та у «виняткових невідкладних випадках, пов'язаних із урятуванням життя людей та запобіганням учиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, передбаченого розділами I, II, VI, VII (статті 201 та 209),

IX, XIII, XIV, XV, XVII Особливої частини Кримінального кодексу України» (ч. 1 ст. 250 КПК України) [6].

Отже, кримінальним процесуальним законодавством не передбачено можливість реалізації негласних слідчих (розшукових) дій інших видів під час дізнання, а саме: аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України), накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261 КПК України), огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262 КПК України), зняття інформації з електронних комунікаційних мереж (ст. 263 КПК України), зняття інформації з електронних інформаційних систем без відома її власника, володільця або утримувача (ст. 264 КПК України), обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК України), спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК України), моніторинг банківських рахунків (ст. 269-1 КПК України), аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України), контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України), виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК України), негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК України) [6].

Застосування негласних слідчих (розшукових) дій здебільшого можливе тільки щодо тяжких та особливо тяжких злочинів, якщо відомості про них та особу, яка їх учинила, неможливо отримати в інший спосіб. Відповідно до ч. 2 ст. 246 КПК України, «негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені статтями 260, 261, 262, 263, 264 (у частині дій, що проводяться на підставі ухвали слідчого судді) 267, 269, 269-1, 270, 271, 272, 274 цього Кодексу, проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів» [6]. Як можна побачити, у цьому переліку відсутні посилання на такі негласні слідчі (розшукові) дії, як зняття інформації з електронних інформаційних систем за умови, що доступ до них не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний із подоланням системи логічного захисту (ч. 2 ст. 264 КПК) та установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК). Це означає, що такі негласні слідчі (розшукові) дії можуть проводитися під час досудового розслідування нетяжких злочинів та кримінальних проступків.

Для проведення негласних (слідчих) розшукових дій під час дізнання необхідна наявність фактичних та юридичних підстав. До фактичних підстав відносять наявність достатніх відомостей у матеріалах кримінального провадження, що свідчать про можливість досягнення мети відповідної слід віднести: 1) факт розслідування кримінального проступку; наявність сукупності фактичних даних, яка дає змогу дізнавачу, прокурору, слідчому судді зробити висновок про те, що під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії можуть бути отримані фактичні дані, які матимуть доказове значення у кримінальному провадженні; 2) відомості про кримінальний проступок та особу, яка його вчинила, неможливо отримати іншим способом; 3) винесення постанови дізнавача, прокурора про проведення негласної слідчої (розшукової) дії або ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, винесена на підставі відповідного клопотання дізнавача, прокурора [7, с. 204].

Як уже зазначалося, під час дізнання можливо проведення лише двох видів негласних слідчих (розшукових) дій – це зняття інформації з електронних інформаційних систем, доступ до яких не обмежується її власником,

володільцем або утримувачем або не пов'язаний із подоланням системи логічного захисту, та установа системи місцезнаходження радіобладнання (радіоелектронного засобу). Пропонуємо визначити таку характеристику першого з названих видів негласних (слідчих) розшукових дій: 1) під час його проведення здійснюється втручання у приватне спілкування; 2) проводяться в кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень будь-якого ступеня тяжкості; 3) дозвіл на його проведення дав прокурор або слідчий; 4) у результаті його проведення отримується інформація предметно-документального характеру; 5) реалізується без залучення конфіденційного співробітництва; 6) у результаті його проведення можуть бути зібрані документи.

Характеристика такої слідчої (розшукової) дії, як установа місцезнаходження радіобладнання (радіоелектронного засобу), може бути такою: 1) його проведення не передбачає втручання у приватне спілкування; 2) може проводитися в кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень будь-якого ступеня тяжкості; 3) дозвіл на його проведення надає слідчий суддя за винятком випадків, коли вона здійснюється за заявою власника радіобладнання (радіоелектронного засобу) або у випадку, передбаченому частиною першою статті 250 цього Кодексу (до постановлення ухвали слідчого судді з подальшою легалізацією дії); 4) у результаті його проведення отримується інформація предметно-документального характеру; 5) реалізується без залучення конфіденційного співробітництва; 6) у результаті її проведення можуть бути зібрані речові докази.

Привертають увагу неточності юридичної техніки законодавця під час формулювання сутності зняття інформації з електронних інформаційних систем. Зокрема, у ч. 2 ст. 264 КПК України зазначається про можливість здобуття відомостей з електронних інформаційних систем або її частини. Сама ж ст. 264 КПК України йменується як «Зняття інформації з електронних інформаційних систем», та під час опису змісту цієї негласної слідчої (розшукової) дії законодавець указує на можливість через її проведення на здійснення пошуку, виявлення і фіксації відомостей, що містяться в електронній інформаційній системі або її частині, доступі до такої системи та отримання з неї відомостей. Убачається, що поняття «зняття інформації» у даному контексті передбачає можливість зазначених вище дій: пошук, виявлення, фіксація, отримання відомостей. Своєю чергою, термін «отримання відомостей», на нашу думку, є рівним за значенням терміну «здобуття відомостей», який застосовується у ч. 2 ст. 264 КПК України. Це означає, що останній не передбачає можливості пошуку, виявлення та фіксації відомостей, що значно звужує можливість реалізації завдань цієї негласної слідчої (розшукової) дії, адже лише є складовою частиною поняття «здобуття відомостей», а не самим поняттям. Поряд із зазначеним недоречним є застосування поняття «отримання відомостей» у ч. 1 ст. 264 КПК України. Спочатку законодавець цілком правильно визначив зміст поняття «зняття інформації» через стадії збирання доказової інформації: пошук, виявлення, фіксація. Проте згодом чомусь опустив стадію вилучення інформації та зазначив про її отримання. Убачаємо за доцільне виправити цю та раніше зазначену логічні помилки і викласти ч. 1 та ч. 2 ст. 264 КПК України у такій редакції: «Пошук, виявлення, і фіксація відомостей, що містяться в електронній інформаційній системі або її частині, доступ до електронної інформаційної сис-

теми або її частини, а також вилучення таких відомостей...» та «Не потребує дозволу слідчого судді зняття відомостей з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний із подоланням системи логічного захисту».

У літературі конкретизуються випадки застосування зняття відомостей з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний із подоланням системи логічного захисту. Наприклад, автори науково-практичного коментаря Кримінального процесуального кодексу України зазначають, що ці випадки охоплюються, коли слідчим чи оперативним працівником проводиться «цілеспрямований пошук серед комп'ютерних систем і мереж відкритої інформації, у тому числі всесвітньої мережі Інтернет, із метою виявлення необхідних у справі відомостей. Серед великих масивів інформації, що локалізуються у соціальних мережах Інтернету, може бути отримана інформація про окремих осіб, які підозрюються в підготовці та вчиненні злочинів, їхні зв'язки та багато інших відомостей, що можуть сприяти вирішенню завдань досудового розслідування. Оскільки ця інформація є загальнодоступною, дозволу слідчого судді на її пошук та фіксацію кримінальний процесуальний закон не потребує через те, що не відбувається обмеження приватності спілкування окремих осіб» [8, с. 489].

Слід зазначити, що негласні слідчі (розшукові) дії, що проводяться під час дізнання, можна також поділити залежно від наявного механізму контролю за їх проведенням на: 1) ті, що проводяться з дозволу слідчого судді та, відповідно, із застосуванням до них механізму судового контролю (установа місцезнаходження радіобладнання (радіоелектронного засобу) та 2) ті, що проводяться поза межами судового контролю (зняття інформації з електронних інформаційних систем, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний із подоланням системи логічного захисту). Оскільки способи контролю за проведенням негласних слідчих (розшукових) дій під час дізнання різняться, слід більш детально зупинитися на існуючих механізмах та гарантіях їх забезпечення. У літературі зазначають, що Кримінальні процесуальні гарантії являють систему заходів щодо недопущення безпідставного обмеження прав і свобод особи під час проведення НСРД, зокрема:

- нерозголошення відомостей про факти та методи проведення НСРД (ч. 1 ст. 246 КПК України);
- такі дії проводяться лише у випадках, коли відомості про злочин та особу, що його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб (ч. 2 ст. 246 КПК України);
- у рішенні про проведення слідчої дії обов'язково вказується строк її проведення (ч. 4. ст. 246 КПК України);
- право на проведення НСРД має слідчий або уповноважені оперативні представники лише за дорученням слідчого (ч. 6 ст. 246 КПК України);
- фіксування ходу і результатів НСРД, у тому числі за допомогою технічних засобів (ч.ч. 1, 2 ст. 252 КПК України);
- особи, конституційні права яких були тимчасово обмежені під час проведення НСРД, а також підозрюваний, його захисник мають бути письмово повідомлені прокурором або за його дорученням слідчим про таке обмеження протягом дванадцяти місяців зі дня припинення таких дій, але не пізніше звернення до суду

з обвинувальним актом (ст. 253 КПК України) [9, с. 126].

Із зазначеним переліком можна погодитися, проте не у цілому. Найбільш критичне зауваження викликає теза про «нерозголошення відомостей про факти та методи проведення НСРД» як кримінальну процесуальну гарантію безпідставного обмеження прав і свобод людини під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Навпаки, саме факт того, що особа, стосовно якої проводиться будь-яка негласна слідча (розшукова) дія, непоінформована про факт її проведення, зміст цієї дії, методи її проведення тощо створюють загрозу порушення її особистих прав і свобод. У цьому контексті слід вести мову про обов'язок суб'єктів владних повноважень – учасників негласних (слідчих) розшукових дій не розголошувати відомості стосовно особи, отримані в результаті проведення негласної слідчої (розшукової) дії перед третіми особами, які не є сторонами (а у деяких випадках і іншими учасниками, наприклад експертом) конкретного кримінального провадження або судом.

Також у зазначеному переліку не згадуються прокурорський та судовий види контролю за проведенням негласних слідчих (розшукових) дій.

По-перше, повинно йтися про контрольні функції прокурора за проведенням негласних слідчих (розшукових) дій у формі процесуального керівництва. Останні повинні реалізуватися на всіх стадіях проведення таких процесуальних дій. Передусім прокурор погоджує клопотання дізнавача до слідчого судді про проведення негласної слідчої (розшукової) дії, а у випадках, коли негласна слідча (розшукова) дія проводиться без дозволу слідчого судді, самостійно надає дозвіл на проведення такої дії. Зокрема, відповідно до ч. 3 ст. 246 КПК України, дізнавач зобов'язаний повідомити прокурора про прийняття рішення щодо проведення певних негласних слідчих (розшукових) дій та отримані результати. Прокурор має право заборонити проведення або припинити подальше проведення негласних слідчих (розшукових) дій [6].

Своєю чергою, закон висуває вимоги до змісту постанови слідчого, прокурора про проведення негласної слідчої (розшукової) дії, яка повинна містити: «1) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; 2) правову кваліфікацію кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) Кримінального кодексу України; 3) відомості про особу (осіб), місце або річ, щодо яких проводитиметься негласна слідча (розшукова) дія; 4) початок, тривалість і мету негласної слідчої (розшукової) дії; 5) відомості про особу (осіб), яка буде проводити негласну слідчу (розшукову) дію; 6) обґрунтування прийнятої постанови, у тому числі обґрунтування неможливості отримання відомостей про кримінальне правопорушення та особу, яка його вчинила, в інший спосіб; 7) указівку на вид негласної слідчої (розшукової) дії, що проводиться» (ч. 1 ст. 251 КПК України) [6].

На підготовчому етапі проведення негласної слідчої (розшукової) дії прокурор перевіряє наявність законних підстав для проведення дії, вивчає матеріали кримінального провадження, які є підставою для прийняття рішення про погодження клопотання чи рішення дізнавача про проведення дії.

У ході проведення негласної слідчої (розшукової) дії прокурор зобов'язаний не допускати безпідставного обмеження прав і свобод людини, контролює додержання встановлених строків її проведення. Зокрема, відповідно до ч. 5 ст. 246 КПК України, у рішенні дізнавача,

прокурора, слідчого судді про проведення негласної слідчої (розшукової) дії обов'язково зазначається строк її проведення, який може бути подовжений прокурором до вісімнадцяти місяців, якщо вона проводиться за його рішенням. Прокурор зобов'язаний прийняти рішення про припинення подальшого проведення дії, якщо у цьому відпала необхідність (ч. 5 ст. 249 КПК України) [10, с. 107].

Не менш важливою гарантією непорушності прав і свобод людини впродовж проведення негласних слідчих (розшукових) під час дізнання є існуючий механізм судового контролю за їх проведенням. На слідчого суддю, який приймає рішення про проведення негласної слідчої (розшукової) дії, визначає її тривалість, законодавець покладає широкі контрольні повноваження, які реалізуються за допомогою надання дозволів на проведення тієї чи іншої негласної дії. Окрім того, ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії повинна містити такі відомості: 1) про прокурора, слідчого, який звернувся з клопотанням; 2) злочин, у зв'язку із досудовим розслідуванням якого постановляється ухвала; 3) особу (осіб), місце або річ, щодо яких необхідно провести НСРД; 4) вид негласної слідчої (розшукової) дії і відомості залежно від виду дії про ідентифікаційні ознаки, які дадуть змогу унікально ідентифікувати абонента спостереження, телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання тощо; 5) строк дії ухвали. Усі ці вимоги є невід'ємною складовою частиною гарантії правомірності проведення відповідної негласної слідчої (розшукової) дії (ч. 2 ст. 248 КПК України) [6].

Слід відзначити, що чинний КПК України підійшов до регулювання можливості оскарження рішень суб'єктів владних повноважень про проведення негласних слідчих (розшукових) дій неоднозначно. Нагадаємо, що рішення про проведення здобуття відомостей з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний із подоланням системи логічного захисту, приймається дізнавачем або прокурором (ч. 2 ст. 264, ч. 3 ст. 246 КПК України) [6]. Тоді як рішення про проведення установавання місцезнаходження радіоблаштування (радіоелектронного засобу) вправі приймати слідчий суддя (ч. 2 ст. 268, ч. 3 ст. 246 КПК України). Закон передбачає можливість оскарження рішення (постанови) дізнавача або прокурора про проведення негласної слідчої (розшукової) дії на стадії попереднього судового провадження (ч. 2 303 КПК України), тобто під час підготовчого провадження у суді. Поряд із цим ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення негласних слідчих (розшукових) дій згідно зі ст. 309 КПК України оскарженню не підлягають і заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді [6].

Висновки. Сьогодні кримінальне процесуальне законодавство не передбачає можливість оскарження рішень суб'єктів владних повноважень про проведення негласних слідчих (розшукових) дій на стадії досудового розслідування. Уважаємо, що відсутність такого права у особи, щодо якої здійснюється такі процесуальні дії, є недоліком чинного законодавства.

По-перше, ці негласні дії суттєво обмежують особисті права і свободи особи (не менше ніж тимчасовий доступ до речей і документів або застосування арешту майна, рішення про проведення яких згідно зі ст. 309 КПК можуть бути оскаржені на стадії досудово-

го розслідування), існує велика ймовірність зловживання цими заходами з боку правоохоронних органів.

По-друге, далеко не завжди особа дізнається про факт і результати негласної слідчої (розшукової) на момент звернення до суду прокурора з обвинувальним актом, це може відбутися і раніше (як передбачено ст. 253 КПК України). У такому разі виникає ситуація, коли особа поінформована про ці факти, вважає ці дії незаконними та необґрунтованими (ба більше, у результаті їх проведення сторона обвинувачення не отримала доказів вини особи), але при цьому вона не може оскар-

жити ці дії і повинна чекати, поки не буде призначено попереднє судове засідання у своїй справі. Убачається, що такі ситуації можуть призводити до порушення фундаментального права особи на справедливий суд.

Підсумовуючи викладене, слід зайвий раз наголосити на недосконалості кримінальної процесуальної регламентації підстав та порядку проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час дізнання. Висловлені у роботі висновки зайвий раз вказують на необхідність продовження наукових досліджень у цьому напрямі.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процес : підручник / Ю.М. Грошевий та ін. ; за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, О.Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.
2. Черноус Ю.М. Слідчі дії: поняття, сутність, напрями розвитку та удосконалення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 ; Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 2005. 245 с.
3. Негласні слідчі (розшукові) дії та використання результатів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні : навчально-практичний посібник / С.С. Кудінов та ін. Харків : Оберіг, 2013. 344 с.
4. Даньшин М.В. Практичне значення встановлення між предметних зв'язків криміналістики з науками кримінально-правового циклу. *Криміналістика і судобна експертиза*. 2014. Вып. 59. С. 19–26.
5. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. *Верховна Рада України*. URL: zakon.rada.gov.ua/go/2135-12.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012. *Верховна Рада України*. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17
7. Шерудило В.О. Правові підстави здійснення негласних слідчих (розшукових) дій оперативними підрозділами ОВС України. *Актуальні проблеми вдосконалення законодавства та правозастосування* : матеріали наук.-теорет. конф., м. Київ, 19 березня 2015 р. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 179–180.
8. Кримінальний процесуальний кодекс. Науково-практичний коментар : у 2-х т. / О.М. Бандурка та ін. ; за заг. ред. В.Я. Тація. Харків : Право, 2012. Т. 1. 768 с.
9. Фаль Л.В. Нормативно-правові гарантії забезпечення приватності особи при втручанні у приватне спілкування. *Юридична наука: проблеми та досягнення* : матеріали міжнар. наук.-практ. Інтернет-конференції, м. Тернопіль, 22–23 квітня, 2013 р. Тернопіль, 2013. С. 124–127.
10. Шерудило В.О. Процесуальний порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій, пов'язаних із втручанням у приватне спілкування : дис. ... канд. юрид. наук ; Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2018. 264 с.

References

1. Criminal process: a textbook / Yu.M. Groshevy, V.Ya. (2013). Tatius and others; under the editorship V.Ya. Tatsia, Yu.M. Groshevy, O.V. Kaplinoi, O.H. Awl. Kharkiv: Pravo 824 p. [in Ukrainian].
2. Chornous Yu.M. (2005). Investigative actions: concept, essence, directions of development and improvement: Diss... Cand. law Sciences: 12.00.09; National Academy of Internal Affairs of Ukraine. Kyiv 245 p. [in Ukrainian].
3. Kudinov S.S. and others. (2013). Covert investigative (search) actions and the use of the results of operative and investigative activities in criminal proceedings: training - practice. manual Kharkiv: Oberig 344 p. [in Ukrainian].
4. Danshin M.V. (2014). The practical significance of establishing the subject connections of criminology with the sciences of the criminal law cycle. Forensics and forensic examination: inter-disciplinary. scientific method Sat. Kyiv: Ministry of Justice of Ukraine, Issue 59. P. 19–26. [in Ukrainian].
5. On operational and investigative activities: Law of Ukraine dated February 18, 1992 No. 2135-XII. Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from zakon.rada.gov.ua/go/2135-12 [in Ukrainian].
6. Criminal Procedure Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 04.13.2012 Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 [in Ukrainian].
7. Sherudylo V.O. (2015). Legal grounds for the implementation of covert investigative (search) actions by operational divisions of the Ukrainian Armed Forces. Actual problems of improving legislation and law enforcement: scientific and theoretical materials. conf. (Kyiv, March 19). Kyiv: National. Acad. internal affairs, 2015. C. 179–180. [in Ukrainian].
8. Criminal Procedure Code. Scientific and practical commentary: in 2 vols. / O.M. Bandurka, E.M. Blazhivskyyi, E.P. Burdol and others; in general ed. V.Ya. Tatsia. Kharkiv: Pravo, 2012. Vol. 1.768 c. [in Ukrainian].
9. Fal L.V. (2013). Regulatory and legal guarantees of ensuring the privacy of a person when interfering with private communication. Legal science: problems and achievements: materials of the international science and practice internet conference (Ternopil, April 22–23, 2013). Ternopil. P. 124–127. [in Ukrainian].
10. Sherudylo V.O. (2018). Procedural procedure for conducting secret investigative (search) actions related to interference in private communication. Diss. Ph.D. law of science National Academy of Internal Affairs. Kyiv. 264 p. [in Ukrainian].

Drozd Valentyna,

Doctor of Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine,
Head of the Unit of the State Research Institute of the
Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Kyiv
ORCID: 0000-0002-7687-7138

Romanov Maksym,

PhD in Law, Research officer
of the Research laboratory on problems of prevention
of criminal offenses of Faculty № 3
(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)
ORCID: 0000-0003-2443-7744

**CHARACTERISTICS OF CONDUCT
OF CONFIDENTIAL INVESTIGATORS (SEARCH) ACTIONS DURING INQUIRIES**

The article examines the peculiarities of secret investigative (detective) actions during the pre-trial investigation of criminal misdemeanors. An improved definition of the concept of undercover investigative actions in criminal misdemeanor proceedings is proposed, the system of relevant investigative (investigative) actions is considered through the prism of criminal procedural legislation, and attention is emphasized to a number of features of conducting such actions.

The authors summarized the understanding that the lack of right of the person against whom covert investigative (search) actions are carried out is a shortcoming of the current legislation, although the mechanism of their implementation axiomatically cannot provide for the procedure for the possibility of challenging them at the stage of receiving a sanction or directly during their implementation.

It is proven that these secret actions significantly limit the personal rights and freedoms of a person (no less than temporary access to things and documents or the use of seizure of property, the decisions on which can be appealed in accordance with Article 309 of the Criminal Procedure Code at the stage of pre-trial investigation), there is a high probability for abuse of these measures by law enforcement agencies.

The authors prove that a person does not always learn about the fact and the results of an undercover investigation at the time the prosecutor appeals to the court with an indictment, it can happen even earlier (as provided for in Article 253 of the Criminal Procedure Code of Ukraine). In such a case, a situation arises when a person is informed of these facts, considers these actions illegal and unfounded (moreover, as a result of their conduct, the prosecution did not receive evidence of the person's guilt), but at the same time, he cannot appeal these actions and must wait until a preliminary court hearing has been scheduled in the case. It is believed that such situations may lead to a violation of a person's fundamental right to a fair trial.

The article emphasizes the imperfection of the criminal procedural regulation of the grounds and procedure for conducting covert investigative (search) actions during the investigation. The conclusions expressed in the work once again point to the need to continue scientific research in this direction.

Key words: criminal justice, investigative actions, pre-trial investigation, confidentiality, inquiry, activity of pre-trial investigation bodies.

Надіслано до редколегії 22.02.2023